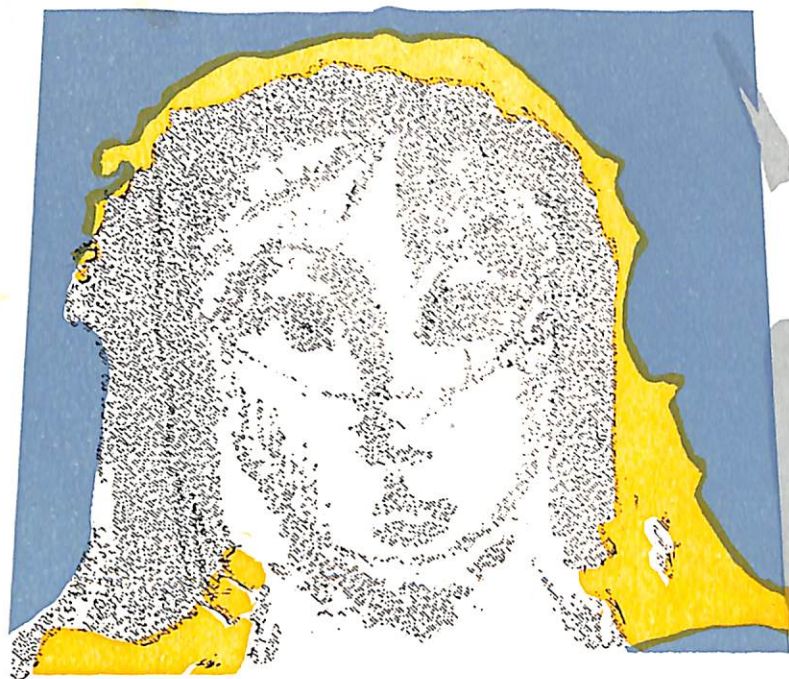

BIBLIOTEKA
SHTETIT

814-32

253

Nasi Lera

Bora e fundit

TREGIME

814-32

253

NASI LERA

BORA E FUNDIT

(Tregime)

Redaktor: Bilaver Dllaveri

Piktor: Edi Milla

58257
BIBLIOTEKA E SHTETIT
SHICKASTER

1898

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

SHQETËSIMET E SKULPTORIT TË RI

Sapo hapi derën e studios, ndjeu se figurës qëndrore i mungonte diçka. Herët e tjera ajo nuk i ngjallte veçse kënaqësi. E vështroi për një kohë të gjatë, mbështetur pas derës, dhe nuk po e kuptonte dot se çfarë i mungonte kompozimit të tij. I dukej se vetëm si ide qëndronte, ndërsa si punë nuk kishte dalë aspak e goditur. Dhe dita, kur duhej ta kishte gati, po afrohej. Ndezi një cigare, bëri shuk paqetën dhe e flaku me inat në një grumbull letrash. Dielli po perëndonte dhe siluetat e figurave sa vinin zbeheshin e bëheshin të paqarta. Vetëm në përfytyrimin e tij ato fitonin tiparet e para. Por sonte dhe përfytyrimi i tyre dilte i gjymtuar dhe ai e ndjente se ideja nuk ishte realizuar. «Zakonisht përfytyrimet janë të përkryera, mendoi dhe fiku cigaren. Por sot dhe ato janë të turbullta». U mat të ndizte dritën, por e largoi dorën sapo preku çelësin. Kompozimi sikur e vriste me pamjen e vet. Ai ishte si një ushtar i shpartalluar shpirtërisht që pa nisur betejën. U vërtit rreth kompozimit dhe u mat të njomte balatën e plasarit.

Ditën bënte një vapë e padurueshme dhe ai pu-

nonte natën. Dëgjohej vetëm zhurma e autobusave urbanë. I pëlqente të mendonte se nata kishte frymëmarrjen e saj dhe kjo ja shtonte akoma më tepër zellin për ta mbaruar punën e tij të parë. I pëlqente sidomos zhurma e rrotave të maqinave mbi asfaltin e ndritur nga llambat neon, kur zinin shirat e vjesh-tës dhe të pranverës dhe era përplaste fletët e verdha apo sillte aromën e mimozave në dritare. Shpesh kalonin vetëtimthi britmat e borive të veturave. Pas-taj çdo gjë qetohej dhe ai gjendej vetëm me heroi-nën e vet. Dhe niste ta gdhendte baltën me kujdes.

Kurse sonte nuk i punohej. Vërtiti stekat me dëshpërim nëpër duar dhe i përplasi mbi tryezën plot skica. Në studio i zihej fryma.

«Ndoshta nuk është aq zagushi sa më duket mua», mendoi dhe doli jashtë duke e lënë derën të hapur. Dhe me të vërtetë jashtë bënte freskët.

Pranë ndodhej një birrari e vogël. Vinte shpesh për të pirë ndonjë gotë birrë. Banakierin e njihte mirë, bile atij i kishte marrë arkat që kishte ngritur skelën. Zakonisht aty kalonte pushimin e shkurtër. Mbështetej në ndonjë tryezë dhe vështronte njerë-zit që hynin e dilnin.

Qe një mbrëmje pranverore, kur gjithshka gjallë-rohet nga vërshimi i njerëzve. Dhe në këtë sfond pranvere ai u përpoq të vendoste kompozimin e vet, por nuk mundej. Kompozimit i mungonte diçka. Dhe ai nuk e kuptonte dot këtë diçka. Shpesh i dukej sikur e kuptonte dobësinë e veprës së vet, por e lar-gonte menjëherë mendimin prej saj. Ai e kishte pu-nuar me frymëzim figurën qendrore.

«Unë jam përpjekur t'i qëndroj besnik portretit të saj», mendoi ai.

— Të të mbush dhe një gotë? — tha ustai.

— Çfarë?

— Hajde, pimë së bashku nga një gotë.

— Nuk më pihet.

— Sonte nuk qenke në formë — përsëriti ustai.
Ai nuk e dëgjo fare.

Ustai mbushi dy gota dhe e shtyu njërën prej tyre drejt tij. E çoku. Dhe të dy e ngritën. Jashtë kishte nisur të frynte një erë e lehtë.

— Do të jetë mirë të bjerë shi — tha ustai.

— Po — pohoi ai kot së koti.

— Toka ka nevojë për shi. Sidomos gruri. Duhet të mbushë kallëzën. Dhe koha ka mbajtur mbarë sivjet.

— Mua më pëlqejnë shumë shirat e vjeshtës — tha ai.

— Tani është pranverë dhe duhen shirat e pranverës — u përgjegj ustai.

— Shiu i vjeshtës, shiu i verdhë i fletëve — tha ai si me vete dhe ju duk sikur përsëriti vargun e një poezie të lexuar prej kohësh.

— Çfarë? — pyeti ustai.

— Kot, kot...

Hynë disa shoferë plot zhurmë. Porositën. Ai pagoi dhe doli. Qëndroi disa minuta në mes të trotuarit dhe, më në fund, vendosi të nisej për në studio, megjithëse e ndjente se nuk mund të punonte. Rrugica ishte e errët. Në qiell kishin dalë re të zeza ngarkuar me shi. Në hapësirën midis tyre dukeshin yjet. Ai qeshi.

Dhe përsëri nuk i erdhi mirë kur mendoi se kompozimi i kishte dështuar. Mbushi gotën me ujë dhe filloi ta spërkate. Veshi pantallonat e punës, por ndërroi mendje sapo preku stekat. Figurën qendrore e kishte mbaruar, por ai merrej me të sa herë

niste punën. Dësh që ajo të përputhej me përfytyrimin e vet. Dhe... Por sonte si ajo, ashtu edhe përfytyrimi kishin dalë të pasaktë. Atyre u mungonte diçka dhe qëndronin tani para tij të zbeta. Jashtë kërciste shiu, një shi i rrëmbyer. Mbi pupulitin e studios trokisnin pika të mëdha. Qielli i nxirë e bënte më të theksuar errësirën e natës.

...Një mbrëmje të tillë e kish zënë shiu edhe atë natë nën pishat përballë konviktit. Ajo ishte qullur e tëra. Nuk i ikej. Kaluan disa ushtarë në rresht.

«— Po kthehen nga kinemaja — kishte thënë ajo. Shiu binte me rrëmbim duke krijuar flluska në asfalt.

— Pas dy muajsh edhe unë do të jem ushtar dhe ndoshta do të kthehem nga kinemaja duke kënduar mes një shiu të tillë — kishte folur ai.

Ajo atë natë nuk fliste. I ndjente krahët e saj ta shtrëngonin fort. Pishat pikonin. Vetëtinte. Në dritën e saj ai pa pikat e shiut majë halave të pishës dhe fytyrën e saj. Flokët i ishin qullur dhe i kullonin.

— Ikim! — kishte thënë ai.

Ajo vështroi shiun nën dritën e llambave neon.

— Sa shumë që bie — tha ajo.

— Dhe ne... — e ndërpreu ai.

— Ne? Më vjen keq që mbarojmë studimet.

— Kjo do të ndodhte një ditë.

— Po të mos ndodhte tani.

— Atë nuk e kemi në dorë.

— Po çfarë kemi në dorë? — e pyeti ajo.

Ai u mendua. Ajo ishte qullur e tëra.

— Ditët që do të vijnë.

Ai priste që të fliste, por ajo nuk e hapi gojën, veçse u ngjesh më shumë në gjoksin e tij.

«— Rëndësi ka të jemi kudo të dy — tha ajo papritur.»

U kthyen në konvikt duke shkelur mes pellgjeve plot ujë. Studentët e tjerë qëndronin nën strehë dhe i vështronin me habi. Po atë mbrëmje ai kishte bërë portretin e figurës qëndrore...

Jashtë shiu ishte qetësuar. Ai rrinte dhe shikonte skulpturën e tij dhe nuk i bëhej të niste punën. E dinte se atë natë nuk do të gdhendte, por edhe nuk i ikej. Ndezi përsëri një eigare, fiku dritën dhe u shtri të flinte në një shtrat të rregulluar dosido me dërrasa. Aty shtrihej kur e ndjente veten të lodhur. Vinte duart nën kokë dhe ja ngulte sytë tavanit. Mendimet ngatërroheshin në mendjen e tij të shqetësuar, si ngatërroheshin shpeshherë gishtërinjtë e tij në flokët e saj, dhe ai nuk përqëndrohej dot tek asnjëra. Dhe sonte nuk e zinte gjumi, megjithëse ai bënte çmos që ta detyronte veten të flinte. Bile ai nuk e dinte përse ishte shtrirë: për të fjetur apo sepse nuk mund të qëndronte më këmbë përballë punës së vet. E kishte quajtur «Në prak të jetës» dhe tregonte një vajzë, e cila sapo kishte mbaruar studimet dhe tani po niste jetën si inxhinierë.

«Vërtet ajo është e shqetësuar, por shqetësimi i saj nuk është shqetësimi i njeriut që hyn në jetë, por i atij që kthehet i lodhur nga jeta. Interesant! Këtë nuk e kisha vënë re më parë. Dhe, po të mos ishte ajo natë, mua nuk do të më binte në sy asgjë. Shumë gjëra mund të ndodhin brenda një nate», mendoi. Dhe ai dëgjoi shiun që trokiste mbi pupulit. Dhe ajo dukej sikur dëgjonte shiun që binte mbi pupulit. Figurën qëndrore ai e quante «ajo». Dhe midis tyre retë shkarkonin shiun. Kishte kohë që merrnin for-

më të përbashkët dhe papritur, pikërisht forma që i bashkonte, tani po i ndante. «Ajo» priste që ai ta mbaronte përfundimisht. «Ajo» e priste këtë gjë e shqetësuar.

«Edhe unë mezi kam pritur që t'i jap dorën e fundit», mendoi.

Dikur ata të dy komunikonin me njëri-tjetrin nga mosdurimi.

U ngrit nga shtrati. Ndezi dritën. Matanë, shoku i tij punonte. Vetëm nuk i rrihej. U mat të vinte te studioja e tjetrit, por për një çast u ndal.

Megjithatë hyri në studion ngjitur. Tjetri e përshëndeti dhe vazhdoi punën. Ai u ul në karrige dhe po e vështronte.

— Si dukesh, Dalip? — e pyeti.

— S'e di as vetë — u përgjegj duke buzëqeshur me zor shoku i tij. — Mua më kanë tërhequr gjithmonë njerëzit që e mposhtin detin.

— Çastin e ke kapur bukur.

— Varet se si do ta realizoj.

— Besoj se do të nxjerrësh diçka të goditur.

— Kurse unë kam pak besim.

— Ti gjithmonë e fsheh besimin në modesti.

Dalipi qeshi.

— Jo, — tha — e kam me tërë mend vështirë t'i jap jetë idesë.

— Punës sime ju prenë gjunjët që pa nisur.

Dalipi mori pak baltë dhe e ngjeshi në gjoksin e punëtorit. Pastaj e shesoi me kujdes. Jashtë shiu kishte pushuar e frynte një erë e lehtë. Qielli qe çarë dhe dukej arna-arna. Ai u mat të fliste, por heshti.

— Mos të pengoj? — i tha pas pak.

— Jo u përgjegj Dalipi.

Ai vështroi përsëri skulpturën. Ajo ngrihej e fuqishme para tyre.

— Duhet të kesh kujdes shprehjen e fytyrës, Dalip.

— Fytyrën do ta punoj në fund.

— Unë e kam zor me fytyrën.

— Edhe unë.

— Kë ke pasur si model?

— Nuk e di, por shpesh vepra ka nevojë për një impuls të brendshëm, por për një impuls që të përmbajë përgjithësimin. Unë dua që pak a shumë ky të përfaqësojë babain tim. Ai ka punuar tërë jetën minator. E vetmja gjë që më shqetëson është se mos momenti që kam gjetur është më efektuos se njerëzit. I kam përçmuar ato vepra që ekzagjerojnë pamjen e jashtme të klasës punëtore dhe nuk hyjnë dot në botën e brendshme.

— Po ajo?

— Çfarë? — e pyeti Dalipi.

— Asgjë. Thashë se ne jemi djemtë e tyre.

— Edhe unë këtë kam pasur parasysh.

U dëgjua boria e shpejtë e një veture dhe autobusi urban që frenoi te stacioni.

— Vajti vonë, do të punosh akoma? — tha ai.

— Po ti? — e pyeti Dalipi.

— Nuk më punohet.

— Ti pothuaj e përfundove.

— Jo, — tha ai — unë nuk do ta mbroj dot këtë vit diplomën.

Tjetri u çudit. E vështroi në sy dhe nuk po merrte vesh asgjë.

— Puna nuk të ka dalë e keqe.

— Edhe unë ashtu mendoja.

— Sonte nuk qenke në formë — tha Dalipi.

— Ne nuk dimë të zgjedhim nga moria e shqetësimeve tona, shqetësimin artistik — tha ai.

— Ndoshta ngaqë jemi në fillim — tha Dalipi. Ai nuk u përgjegj.

Dalipi u afrua drejt punës së tij. E bëri në mënyrë të pavetëdijshme këtë lëvizje, sepse u largua menjëherë prej saj, kur mendoj se shoku mund ta keqkuptonte dhe ta merrte si mburrje. U end disa herë në studio dhe nuk dinte ç'të fliste.

— Edhe unë botën time kam pasqyruar — tha.

— Janë dy botë të ndryshme.

Dalipi sillej i shqetësuar nëpër studio. Gjithë ky bisedim i dukej i paqartë, ashtu si vendimi i papritur i shokut. E kishte admiruar për pasionin që i kushtonte skulpturës së tij. Kishte net kur ai nuk flinte fare. Dhe ja, tani i thoshte se nuk do ta mbronte dot diplomën.

— Nuk të marr vesh, — tha Dalipi — pse ndërrove mendje kaq shpejt? Ty të pëlqente ideja dhe punoje me frymëzim.

— Frymëzim, frymëzim!.. — thirri ai i nxehur, por e mblodhi veten në çast. — Tërë puna nuk qëndron vetëm te frymëzimi...

Dalipi mblodhi supet.

— Eja ta shikojmë edhe një herë bashkë — i tha ai.

Qielli qe pastruar. Dy re të murme, të largëta dukeshin si sipar. Era kishte hapur siparin e pa-fundmë të qiellit.

Dalipi vështronte dhe nuk fliste. Ishte matur shumë herë t'i thoshte se figura qëndrore i përngjante më shumë një vajze që shkon më shumë në takim se sa në punë.